

mint a polgári iskolát, ez kétségbe sem vonható igazság. A «Teendők» mégis védelmére kel ennek az igazságnak «tekintélyes helyekről hallott javaslattal» szemben. E sorok írója ama tekintélyes helyekre vonatkozólag szintén a tájékozatlanok közé tartozik, ámbar eléggé tájékozva van e kérdés irodalmában, főképen pedig tájékozva a polgári iskolai körök felfogásában. Ezek pedig arra törekcszenek, hogy a középiskolák minősítő jogát (a főiskolákra bocsátás kivételével) terjesszék ki a polgári iskolára is, de eszükbe sem jutott azt kivánni, hogy a középiskolák ezektől a jogoktól megfosztassanak. A míg a teljes polgáriskolának semmi minősítő joga sincs, addig lehetetlen ebbe a semmibe a középiskolákat akár belevenni, akár abból kirekeszteni. A vita hevében innen is, tulról is elhangzó tulzások nem érdemlik a komoly számbavételt. Ilyen tulzás lehetett az is, amelyik a polgáriskolának *több* jogosítást követelt, mint a középiskoláknak.

A mai tényállás tehát az, hogy a felsőnépiskolának semmivel sincs kevesebb jogosítványa, mint a polgáriskolának; ha tehát látogatottság tekintetében vesztes lett a polgáriskolával való versenyben, annak okát nem a minősítésekben, hanem más körülményekben kell keresni. Másfelől: mindazokból a jogosítványokból, amennyivel a teljes középiskolának *több* van mint alsó négy osztályának, a teljes polgári iskola semmit sem kapott meg; a polgáriskolák két felső osztályának csekély látogatottságát tehát igen is lehet a minősítések hiányának tulajdonítani.

Hogy ez a tény ne maradjon homályban, az a polgáriskolai reform kérdésének nagy érdeke. És szükséges, hogy amikor a minősítő jogoknak a «Teendők» által olyan hathatósan sürgetett új rendezése sorra kerül, akkor a rendezők előtt a polgáriskolák igényei is tisztán álljanak.

$\alpha + \beta$.

SVÁJCI NÉPISKOLÁK.

A svájci szövetséges cantonok sajátos közjogi helyzete és alkotmánya, a népoktatásban is, mint az egyes cantonok belügyeit érintő összes kérdésekben, a cantonok vezetőségének belátására bizza a törvények magyarázatát, végrehajtását, megenged a localis viszonyoknak megfelelő különös intézkedéseket, de megkivánja egyszersmind, hogy a törvény szelleme, iránya, intenciója sértetlenül őriztessék meg a cantonális intézményekben is. Oly államban, mint Svájc, egészen természetes, hogy a cantonok lakosságának nyelve, szociális viszonyai, műveltsége s száma az egyes cantonokban néha diametralis ellentéte-

ket követelnek meg a népoktatási törvény¹ részleteinek keresztülvitelénél, úgy, hogy svájci népiskolákról, mint ilyenekről, jóformán szólni sem lehet. Midőn tehát én e sorokban a svájci alsófokú oktatásról óhajtanék néhány érdekes adatot közismertté tenni, a szövetségi tanács által hozott törvényeket és utasításokat szem előtt tartva, a részletkérdéseket megvilágító példákat jobbára a zürichi canton iskolaügyéből hozom; e részletkérdéseknél az ellentétek és a különbségek az egyes cantonokat illetőleg úgysis inkább localis természetű okokra, mint generális, avagy a törvény magyarázásában rejlő eltérésekre vezethetők vissza.

Svájcban a tulajdonképeni népiskola nyolc évfolyamra van osztva. Ezek közül az első hat (Primarschule 6—12 évig) díjtalan és kötelező, a két utolsó folyam (szorosabban véve már a Sekundarschulehoz tartozik: 12—14 évig) szintén díjtalan, de fakultatív. Egyebekben az alsófokú iskolák organizációja megegyezik a mieinkkel. Osztály- és nem szaktanító rendszer van, fiúk és leányok külön vannak választva,² a tanév két félévre van beosztva, szükség esetén parallel osztályok állíthatók föl stb. stb. Az általános tankötelezettség azonban hasonlíthatatlanul következetesebben van keresztülvive, mint minálunk. Az ingyenes tanításon kívül a tanköteles gyerek az egész Svájcban ingyen könyveket és tanszereket kap; ez a rendkívül modern intézkedés a legszegényebb szülőktől is elveszi a gondot gyerekei iskoláztatásáról. Viszont a törvényhozás rászorítja a szülőt arra, hogy tanköteles gyerekei iskoláztatását szíven hordozza. Igazolatlan mulasztás esetén a tanító direkt úton panaszt emelhet az illető szülő ellen a rendőrségnél, mely már első esetben 1—15 freig terjedő pénzbírságot vet ki, ismételt esetben pedig átteszi a keresetet az ügyészséghez s a vétkes szülő elsőfokú bíróság útján a törvények iránt való engedelmesség megtagadása címén büntettetik. Az ily módon iskoláztatásra kényszerített gyerek testi, szellemi és erkölcsi fejlődésére aztán tapasztalt, jóindulatú egyének ügyelnek. Magát az iskolaépületet a legmodernebb igényeket is kielégítő kivételes gondnal építik s tartják jó karban. Az a cél itt is, mint minden iskoláztatásnál, hogy a test és lélek harmonikus fejlődése egész emberré tegye a növendéket. Csak hogy ez Svájcban nem csak papiroson van meg. Az összhangzó testi és szellemi nevelés megkezdődik már azokban az években, melyekben pl. nálunk a legegyszerűbb szellemi megterhelés zárja el a gyerek egészséges testi fejlődésének útját. Az alsófokú oktatásról szóló legutolsó

¹ Revideáltatott 1874-ben Schenk elnök alatt.

² A 7. és 8. osztályos leányok kivételes esetekben az első három osztály fiú növendékeivel együtt oktathatók.

törvénycikk (1874) világosan kimondja az iskolák célját: kötelesség-érzetet, munkakedvet, a meggyőződés szilárdságát, igazságszeretetet, nyíltságot, szabadságszeretetet kell a gyerek lelkébe oltani, s a szellemi oktatás minden ízében e tulajdonságok ápolásán fáradoz. Az első években nem az a követelmény, hogy a tanuló az írásban vagy az olvasásban minél előbbre haladjon, hanem: hogy a szülői ház és az iskola között híd építtessék. Híd, mely a gyereket fejlődni kezdő tehetőségének útjára vezeti, s ezt aztán később ösztönszerűleg követnie kell. Svájcban egyáltalán nem kevés számú kivételes tehetséget, hanem életrevaló, közép-szerű egyéneket, nem *egyesekeket*, hanem *tömegeket* nevelnek s ennek megfelelően a köteles iskolázás aránytalanul kevesebb követelményekkel terheli az egyes évfolyamokat, mint nálunk. Az elv ez: keveset, de jól tanítani.

Hogy az iskola és a szülői ház a gyereknevelésben egyöntetűen működhessenek, a tanító tudomást szerezhet tanítványa családi viszonyairól, s szükség esetén azok megváltoztatására kezdeményező lépéseket is tehet. (Elég gyakori eset ez pl. rendőrség vagy bíróság útján is.) A tanórák beosztásánál is tekintettel vannak az otthonra. A leányoknak pl. később nincs annyi leckeórájuk, mint a fiúknak, mert Svájcban a család igen (talán túlságosan is) elfoglalja a leány-gyereket. Írásbeli házi feladatok az első években egyáltalán nincsenek, később is csak mértékkel, mert nem mindenik tanuló lehet abban a helyzetben, hogy a szülői háznál is teljesen higiénikus viszonyok között dolgozhassék. Az iskola és az otthon viszonyát különben igen talpraesetten fejezik ki a törvény e szavai: *Das Kind in der Schule der Schule, im Haus dem Hause gehört.* (Mennyire felvilágosodott álláspont ez, ha a mi 10—14 éves gyermekeink házi földadataira gondolunk!)

Az iskolákban a fegyelem általán kitűnő. A tanítónak, ki csak tanító lehet, s idejét semmi mellékes foglalkozással le nem kötheti, legaprólékosabb utasítás van adva a gyerekek fegyelmezésére. Legyen szabad néhány érdekes pontra hivatkoznom. A testi fenytetés bizonyos keretek között meg van engedve. Ezt a — szerény véleményem szerint — egészen helyes intézkedést maga a törvény (1859 dec.) is kifejezi: *«Körperliche Züchtigung darf nur in Ausnahmefällen zur Anwendung kommen.»* Tanítás után a gyereket büntetés céljából csak addig lehet visszatartani, míg a tanító is az iskolában tartózkodik. Végül érdekesen rendelkezik az idézett törvény egy nálunk is szélében elterjedt szokásra vonatkozólag: *«Das oftmalige Abschreiben einer und derselben Aufgabe als Strafmittel ist als unzweckmässig zu vermeiden.»*

Amit az oktatás és fegyelmezés a tanuló higiénikus nevelésének

érdekében megtesz, azt kiegészíti a testi nevelés. Ez — bár ugyanazon szempontokból — mégis egészen másként van szervezve Svájcban, mint pl. Angliában. Itt több elővigyázati intézkedés van életbe léptetve; nem hagyják a gyermeket annyira magára, s a testi nevelésben is általában óriási fegyelmet tartanak. S ez érthető is. A svájci polgár, kit idealizmusa, fogékonysága a természeti szépségek iránt, nem egyszer hivatása a hegyek közé ragad, ki a hegyek között s a hegyek által él, testi erejét nem arra használja, hogy ennek produktióiban kedve teljék; ehhez az élethez nem vakmerőség, nem kivételes irányokban fejlesztett ügyesség, ehhez harmonikus testi fegyelmezett-ség kell. S ezt hozza magával minden svájci férfi már a népiskolából. Ez jellemzi őt minden munkájában. Idegennek, ki svájciakkal huzamosabban érintkezni alkalmá volt, el kell ismernie, hogy azzal az elasztikus, hihetetlen kitartással, azzal a törhetetlen munkaerővel, mellyel a svájci kenyérkereső munkáját végzi, azzal az energiával senki fia nem versenyezhet. Nem tudom, nem becsülöm-e túl a testi nevelés hatását, de szeretném e kiválóan karakterizáló tulajdonokat azokra a rugékony izmokra, arra az egészséges testre visszavezetni, melyeknek egy svájci férfiú úgyszólván typusa. A torna tanítása már az első elemi osztályban megkezdődik, s később hozzájárul a *katonai kiképezés előkészítése*. Öklömnyi gyerekek (sok még nem is tizennégy éves) vonulnak föl szombatonként az utcákon, dobszóra hosszúkat lépkedve, komoly, katonás tartással, a kisebb csoportok egy-egy altiszt, nagyobb csapatok egy-egy tiszt vezetése alatt, s kezdetben utánzott, később valódi katonafegyverekkel megtanulják az összes katonai gyakorlatokat. Hogy ez az egyszerű (mondjuk) játék minő befolyással van az ébredező férfiúi önérzetre, arról nem szükség beszélni.

A tananyag elosztásának vázlata a következő: A *vallás* tanítása mint «Bibliai történetek», s mint «Erkölcstan» szerepel s az első hat évben nincs konfesszionális karaktere. Egyházi tanító csak a 7-ik osztályban veszi át a hitoktatást. A *német nyelv* tanításában az első két év a honi dialektust és az irodalmi nyelvet hozza összhangzásba. Ugyanígy van a dolog az olasz és a legtöbb francia cantonban az *olasz*, illetőleg a *francia nyelv* (mint anyanyelv) tanításával.

Számtant és *geometriát* a svájci népiskola olyan nivón és olyan mennyiségben tanít, mint a mi alsóbb osztályaink (kb. a 3 középiskolai osztály anyagáig inclusive), csakhogy a geometria oktatásánál kitünő gondot fordítanak e tárgy gyakorlati használhatóságára. Szakadatlan távolsági, területi és köbmérési gyakorlatokkal a szemmértéket fejlesztik. A népiskolai törvény *realiák* gyűjtőnév alá foglalja és a 4 osztálytól kezdve taníttatja a következő tárgyakat: *Heimatskunde* (csak a 4-ik évfolyamban) a lakás, vidék, környék ismertetése, jelenetek a gya-

korlat, életből, szemléltető oktatásban; *Természettudományok* az 5—8. osztályokban, s ehhez csatlakozik a *földrajz és történelem*.

Tanítanak még *írást, olvasást*, úgy mint nálunk az első években, *éneket* (a hangjegyek ismeretére kiváló gondot fordítanak), továbbá *tornát* már az első évben, elkezdve a legelemibb mozgási gyakorlattól a legkomplikáltabb szertornázásig fokozatosan.

Köteteket lehetne összeírni azokról a céltudatos intézkedésekről, melyek egyöntetű működéssel a gyerekből egész embert, ép testben ép lelket nevelnek a családnak és a hazának. Azonban a gyakorlati eredmény a rendszerek életrevalóságának próbaköve. S az eredmény Svájcban megfelel a népoktatáshoz fűzött várakozásnak. E rendszertől egészséges, józan, közepszerű társadalmat várhatunk. S ezt találjuk Svájcban; talán inkább, mint bárhol is a világban.

Svájc közepszerű állam. Polgárainak lelkesedése, szenvedélyei, vágyai, reményei, ideáljai, céljai — közepszerűek. Ez a nevelés módszereinek eredménye. Hogy aztán ez az eredmény szociális szempontokból kielégítő-e: más kérdés. Hogy ez a nyugalmas közepszerűség ad-e (legalább relativ) boldogságot? ne kutassuk. A svájci társadalom közepszerű minden tekintetben. Csak egyben nem. Büszkén emlékező, fáradhatatlan kitartást követelő, szerényen reménykedő, kiapadhatatlan hazaszeretetlen. S ebben a kicsiny Svájc felülmul minden más nemzetet. Minket is.

VERESS GÁBOR.

A MAGÁNTANULÓI RENDSZER.

A művelt állam társadalma az iskolában kapja meg jellemének alapját. S ennek a társadalomnak vezetőeleme a közép- és főiskolákban szerzi meg azokat a feltételeket, amelyek igénybevételével hivatva van a vezérlés munkáját végezni. Ezért mindenha joga marad a társadalomnak az iskolát felelősségre vonni: vajjon betöltötte s betölti-e hivatását? De másfelől az is bizonyos, hogy az iskola nem ítélhető el a társadalomnak ama fogyatkozásaiért, a mik egyenesen a társadalom kebelében keletkezve élnek. Az a körülmény, mit ezúttal emlékezetbe idézünk, az iskolára, mint (állami, felekezeti, községi stb.) közintézményre jobbadán közömbös. De nagyon is fontos a társadalomra s a társadalom által az egész nemzetre. Már pedig — úgy gondolom — a tanügy hivatalos munkásainak kötelessége megvilágítani s véleményt mondani minden olyan útról, mely a jövőendő társadalom jellemének s világnézetének kialakulásához vezet bármily csekély részben is.

Pedig a magántanulók száma nálunk tekintélyes, sőt igen nagy.